

Adres redactie en
administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis,
Hoofdstr. 81, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

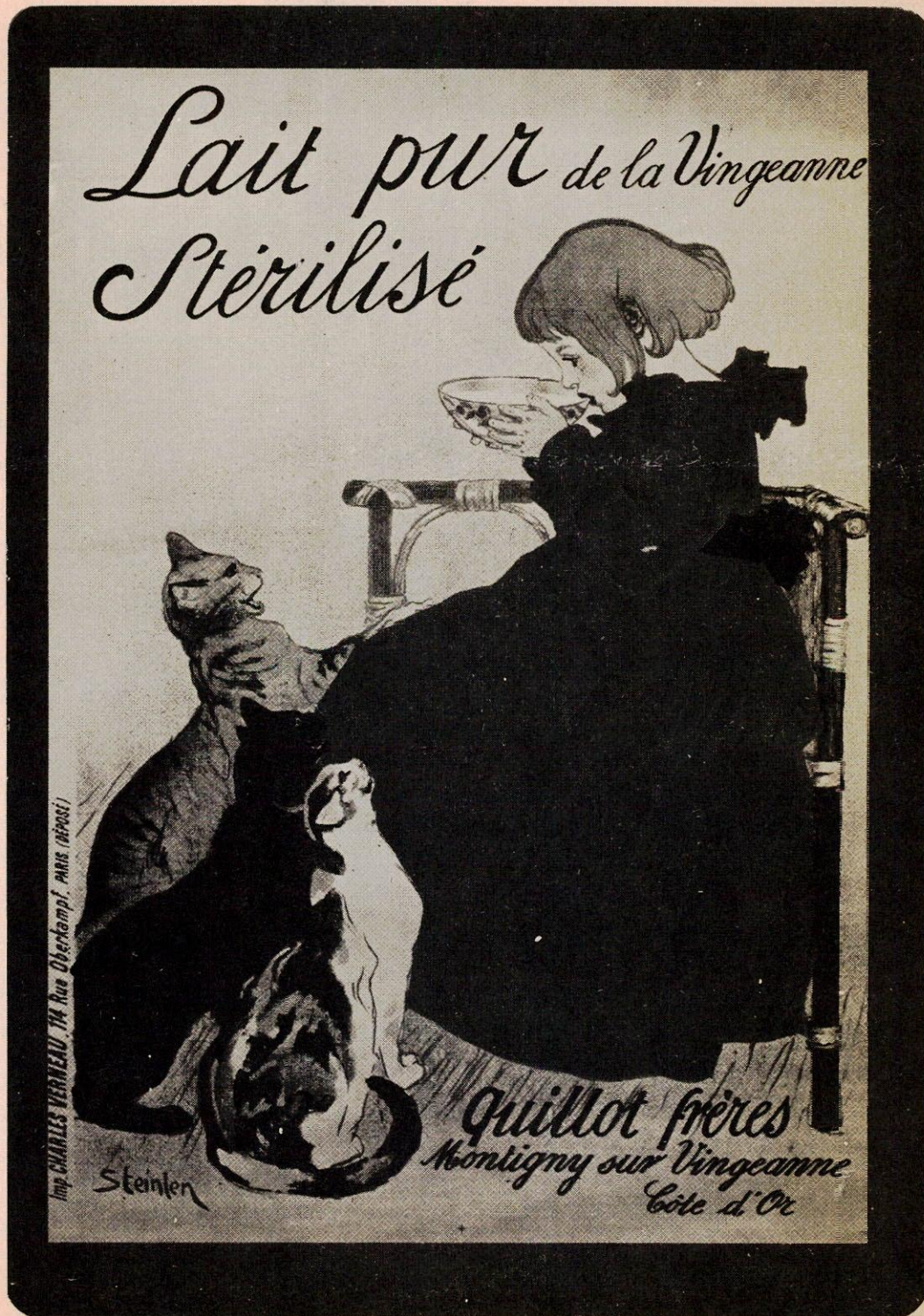
MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. NR. 2 - FEBRUARI 1976 - 15e JAARGANG

Abonnementsprijs f 6,- per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Vaste medewerkers:

Wim Jesse
Bert van de Kamp
Peter J. Morée
Rien Robijns
Casper Vogel
Bert Vuijsje
Dick Zaal

- Inkomens- en
belasting-
politiek
- Psychiatrisch
onderzoek
- delinquenten
- Queen
- Jaws
- Filmroddels
- Commissie
Mommersteeg
- T. A. Steinlen
- Niemand
is niks

Inkomens- en belastingpolitiek

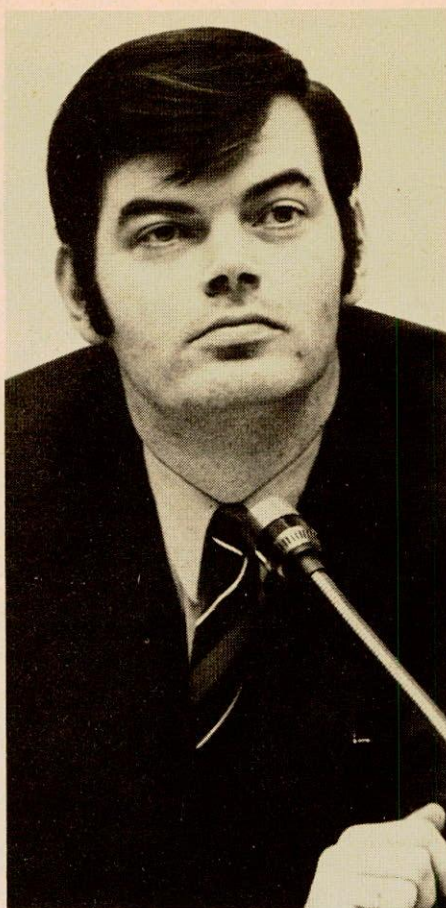
Het is nuttig zaken, die ons altijd als zo zeker worden voorgehouden, door te prikken. Een ervan is, dat mensen met zeer hoge inkomens altijd zo ontzettend veel belasting moeten betalen. We kennen ze wel, de lieden met de topinkomens, die zeggen dat het hier niet meer in ons land te harden is. Die minzaam meedelen, dat zij eigenlijk voor niks de handen zo ferm uit de mouwen steken. En die er meteen bijvertellen, dat een kabinet zoals dat van Den Uyl zoveel rampen uitstrooit over deze noeste werkers.

Het is tijd om dát door te prikken. Professor Victor Halberstadt, kroonlid van de Sociaal Economische Raad, hoogleraar in Leiden en adviseur van premier Den Uyl, heeft dat laatst gedaan. Het gebeurde tijdens een congres, dat ter ere van de scheidende fiscalist en oud-minister van Financiën Hofstra in Leiden werd gehouden. Er ging een golfje van emotie door de met honderden belangstellenden gevulde zaal, toen Halberstadt de werkelijke cijfers op tafel gooide. Wat is er aan de hand? Er is geen sprake van, zo had deze hoogleraar becijferd, dat de hoge inkomens zoveel belasting en premie betalen als ze altijd weeklagen. De minimumloner betaalt relatief veel meer dan een man, die een ton of een half miljoen verdient per jaar.

Om het exact te zeggen: voor iemand die het minimumloon krijgt bedragen de lasten 45 percent van zijn inkomen van zestien mille. Voor de modale werknemer (23.000 gulden jaarlijks) is dat 50 percent. Maar de hoge inkomens weten zoveel aftrekposten te scheppen, dat ze minder dan 40 percent van het bruto-jaarinkomen aan de fiscus afstaan.

„De huidige inkomens- en belastingpolitiek nivelleert daarom niet, maar denivelleert eerder,” aldus Halberstadt, die daarmee met een feit kwam, dat op vele verkiezingstoernees vergeten wordt te melden. Vooral op spreekbeurten in Wassenaar.

„Inkomstenbelasting?,” zo relativeerde Halberstadt, die een onderzoek samen met mr. C. A. de Kam had verricht, „inkomstenbelasting? We kunnen beter over aftrekbelasting spreken.” De cynische conclusie was, dat het belastinginstrument als middel voor de betere inkomensverdeling niet werkt. Spreiding van inkomens via dit belastingstelsel, dat hoger betaalden zoveel ontsnapingsmogelijkheden biedt, is volgens Halberstadt niet mogelijk, zodat de lager betaalden in het streven naar spreiding het loodje leggen. Daar zaten we dan. Prof. Halberstadt rekende ons voor, dat mensen met een inkomen van een half miljoen of meer (een dikke duizend in Nederland) theoretisch weliswaar 70

Staatssecretaris Van Rooyen van Financiën tijdens het vragenuurtje

percent van hun inkomen aan de fiscus moeten afstaan, maar dat ze in de praktijk door gebruikmaking van de mogelijkheden die de wet biedt, daar ruim dertig percent onder liggen. Onkostenrekeningen, afschrijvingen, voordeel door de hoge rente op hun huizen en belastingontgaan via het buitenland leveren hun die uitzonderingspositie op. Belastingontgaan en het buitenland. Nu we die woorden hebben aangestipt moeten we er even dieper op ingaan. Steeds meer Nederlandse bedrijven (grote en kleine) maken gebruik van ingenieuze belastingconstructies, die tot doel hebben het geld in belastingvrije paradijzen weg te zetten. Een schimmenspel, dat voert van Liechtenstein tot Liberia, van de Nederlandse Antillen tot de Kanaaleilanden, van Luxemburg tot de Bahama's. Een spel met de Nederlandse belastingdienst als schietschijf en een steeds minder eerlijke inkomens-

verdeling als gevolg. De Nederlandse vennootschappen zetten in die landjes hun winsten weg en ontkomen zo aan de in hun ogen te hoge belastingdruk in ons land.

Internationale belastingplanners schatten, dat de Nederlandse schatkist op die manier voor miljarden minder binnenkrijgt dan mogelijk zou zijn. In vijftien percent van de gevallen — het gaat dan om honderden miljoenen guldens — wordt volgens hen regelrecht gefraudeerd. In de andere gevallen wordt gebalanceerd op de mazen van de wet. De wegen kunnen worden bewandeld door diegenen, die er het geld in kunnen steken om dure adviseurs aan te trekken. Feiten, waar het ministerie van Financiën (minister W. Duisenberg en staatssecretaris M. van Rooyen hebben er dagelijks mee te maken) loodzwaar aan tilt. Het zijn dan ook problemen, die bijna de vorm van een complete koude oorlog hebben aangenomen. En de bewindslieden beseffen best, dat dit ontgaan en onduiken een rechtvaardiger verdeling van de lasten in de weg staat. En bijvoorbeeld de veelomstreden VAD (Vermogensaanwasdeling) tot een wassen neus maakt, wanneer de winsten, waar het op aan komt, naar believen verschoven kunnen worden. 't Is triest, maar de wachtkamers van de adviseurs, die zulke belastingtrucjes uitdenken, raken met de dag voller. Het klimaat in Nederland lokt niet.

Op het Hofstra-congres in Leiden werd dat opperbest beseft. Geen rede werd er uitgesproken, of men had het in sombere taal over de grenzen van de belastingdruk, over onrechtvaardige huidige situaties enz. enz. En vooral over de onrechtvaardige verdeling van de lasten.

„Het troosteloze beeld van de smalle marges,” noemde prof. Halberstadt het klinkend. Hij droeg er een aantal oplossingen voor aan.

- de nu onbelaste privé-vermogenswinsten onder de belasting brengen door het invoeren van een vermogenswinstbelasting, een maatregel waar ook minister Duisenberg met verve over sprak. Hij zag daar nieuwe inkomsten voor de staat door binnenrollen.
- het samensmelten van de inkomstenbelasting en de sociale premies.
- het aanpakken van de transacties via de hiervoor al genoemde belastingparadijzen, waardoor de fiscus ontweken en ontgaan wordt.

Prof. Halberstadt kritiseerde zeer openlijk het huidige systeem van belastingheffing. Hij vond dat het wetenschappelijk onderzoek naar nieuwe wegen zeer hoge prioriteit moest hebben

De functie van het psychiatrisch onderzoek bij delinkwenten

Na aankomst op Schiphol op een persconferentie Zijlstra en minister Duisenberg

„om de verdeling van de collectieve lasten over inkomstenklassen doelmatig en doeltreffender te doen zijn dan thans het geval is.”

Enfin, het was geen opstekertje voor mensen, die met minimale salarissen in dit leven moeten rondkomen. De schrale troost, dat de topinkomens in ieder geval ook met kracht worden aangepakt, werd tijdens het congres nog schraler. Maar wat er aan te doen? Het is immers zo, dat wanneer we de topmensen nog harder aanpakken, ze met nog grotere snelheid de grenzen overvlieden. Een internationale aanpak, juist. Er wordt aan gewerkt, zo werd ons meegedeeld. Maar veel hoop? Minister Duisenberg wees met name voorzichtig op het buitenland: „Daarvan is de Nederlander zich zeer bewust en wellicht te meer naar mate zijn inkomen hoger is. Wij mogen dat buitenland niet vergeten wanneer we belastingpolitiek

voeren. Dat betekent een duidelijke begrenzing bij het stellen van tarieven. Grotere verschillen met het buitenland betekenen een sterkere stimulans tot belastingvlucht.”

Kortom, een troosteloos beeld op een wat feestelijk afscheidscongres van een vaak baanbrekend hoogleraar. 't Zal voorlopig nog wel zo blijven.

Rien Robijns

Min of meer regelmatig kunnen we in de krant lezen dat er een ernstig misdrijf is gepleegd. Vooral wanneer het daarbij gaat om misdrijven tegen het leven (moord) of tegen de zeden (verkrachting) wordt er door de mensen veel aandacht aan besteed. De reacties variëren over het algemeen van mild tot uitgesproken wraakzuchtig. Het zou je dochter (zoon, man, vrouw) maar eens moeten zijn wordt er dan gezegd. Vaak wordt deze opmerking gevolgd door de woorden: „Maar ja, er zal wel een psychiater aan te pas komen en die zal wel zeggen dat de dader gek is, zodat die vent z'n verdiende straf niet krijgt”. Deze redenering hoor je nogal eens, maar is ze eigenlijk wel juist? Met deze vraag willen we ons in dit artikel bezighouden. Allereerst zullen we wat vertellen van de achtergronden van zo'n psychiatrisch onderzoek.

De straf op de zonde

In iedere samenleving zijn een aantal regels geformuleerd, waarbij overtreding gevolgd wordt door de een of andere straf. In de militaire samenleving net zo goed — of misschien wel beter — als in de burgersamenleving. Nu zal iedereen wel weten dat als hij een regel heeft overtreden, zonder dat hij er wat aan kan doen, hem in de meeste gevallen geen straf gegeven zal worden. Als je te laat bent omdat je door een verkeersongeluk bent opgehouden, is het onredelijk dat je straf krijgt voor dat te laat komen. Dit principe wordt ook in het strafrecht toegepast. Indien iemand een misdrijf heeft gepleegd zonder dat hij er wat aan kan doen, wordt dat misdrijf hem niet toegerekend. Hij heeft dan geen schuld en zonder schuld wordt iemand niet gestraft. Als iemand per ongeluk een ander mens doodt, — aangenomen wordt dat hij de nodige voorzichtigheid in acht heeft genomen — wordt hij daarvoor niet gestraft. We kunnen de zaak ook om-draaien. Om iemand te kunnen straffen moet het misdrijf de dader toegerekend kunnen worden, hij moet er schuld aan hebben. Om iemand te kunnen straffen moeten we dus eerst weten of hij toerekeningsvatbaar is.

Toerekeningsvatbaarheid

De meeste mensen zijn het er wel over

eens dat wanneer iets helemaal buiten je om gebeurt, je dat niet kwalijk genomen kan worden. Het wordt een beetje moeilijker wanneer de oorzaken van een misstap in je eigen persoonlijkheid gezocht moeten worden. Als het om kleine dingetjes gaat, willen we nog wel eens vergoelijkend zeggen: „Nou ja, hij is nou één keer zo, hij heeft nou eenmaal zo'n karakter". Als het om echt ernstige zaken (b.v. moord) gaat is zo'n milde houding meestal niet aanwezig. We kunnen ons natuurlijk wel gevallen voorstellen waarin het zonder meer duidelijk is dat iemand niet toerekeningsvatbaar is op grond van oorzaken die in hem zelf gezocht moeten worden. Een volslagen imbeciel bijvoorbeeld, die een mens doodslaat zonder dat hij weet wat hij doet, is niet toerekeningsvatbaar op grond van zijn gebrekkige intelligentie. In een aantal gevallen echter zal het moeilijker zijn om vast te stellen of iemand — op grond van persoonlijke eigenschappen — toerekeningsvatbaar is. In die gevallen zal dan een psychiater ingeschakeld worden die moet vaststellen of iemand ten tijde van het delikt aan een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing van zijn geestvermogens leed. Dat zou immers best eens zo kunnen zijn.

Wie komen er bij de psychiater?

De psychiater moet dus in een aantal gevallen uitmaken of iemand toerekeningsvatbaar is. Wat zijn dat voor mensen die hij moet onderzoeken? Het is moeilijk om op deze vraag een definitief antwoord te geven. Het kunnen mensen zijn die een ernstig misdrijf hebben gepleegd. Maar ook lieden die een gering vergrijp hebben begaan worden soms aan een psychiatrisch onderzoek onderworpen. Meestal zullen het gevallen zijn waarvan men het idee heeft dat er iets vreemds aan de hand is. Dat vreemde kan zijn dat de verdachte persoon een eigenaardige indruk maakt, maar het is ook mogelijk dat men het begane feit zo gek vindt dat men om een psychiatrisch onderzoek vraagt. Wanneer iemand bijvoorbeeld steeds weer damesslipjes van de waslijn jat, loopt hij een goede kans om een psychiatrisch onderzoek te moeten ondergaan, hoewel het eigenlijk om een gering feit gaat. Het zijn dus echt niet alleen de moordenaars en de verkrachters die bij de psychiater komen.

Wat doet de psychiater?

De taak van de psychiater is om vast te stellen of iemands geestvermogens dusdanig in orde zijn dat een door de verdachte gepleegd misdrijf hem toegerekend kan worden. De psychiater ziet daarbij niet alleen op de intelligentie van de onderzochte personen, maar op diens hele persoonlijkheid. Er wordt gekeken naar de sociale achtergronden, de levensloop, de lichamelijke toestand, de relaties met andere mensen, de persoonlijke eigenschappen van de verdachte en tevens wordt er nagegaan of de verdachte lijdende is aan de één of andere geestesziekte. Vooral dat laatste is een hele moeilijke zaak, maar men mag aannemen dat de meeste psychiaters dit serieus zullen doen, hoewel er ook gevallen bekend zijn dat er op grond van een enkele minuten durend onderzoek een heel rapport werd geschreven. Op basis van zijn onderzoek zal de psychiater concluderen of de onderzochte persoon toerekeningsvatbaar, verminderd toerekeningsvatbaar dan wel ontoereke-

ningsvatbaar is. Soms zal hij tevens een advies geven wat er verder met de verdachte — indien deze veroordeeld wordt — zal moeten gebeuren. Laten we nu eens aannemen dat de psychiater zegt dat de door hem onderzochte persoon ontoerekeningsvatbaar is. Wat gebeurt er dan verder?

Terbeschikkingstelling van de regering

De psychiater vindt dat iemand niet toerekeningsvatbaar is. Dat betekent in praktisch alle gevallen dat de dader geen straf zal krijgen. Het lijkt er dus op dat hij er makkelijk van afkomt. De schijn bedriegt in dit geval echter wel heel sterk. De dader wordt dan wel niet gestraft, maar hij wordt wel ter beschikking van de regering (T.B.R.) gesteld. Dat dit geen lolletje is blijkt wel uit het feit dat delinkwenten meestal doodsbenuwd zijn om een T.B.R. te krijgen. Ze hebben nog liever een zware douw dan een T.B.R. Waarom zou dit zo zijn? Iemand die een T.B.R. krijgt komt in een psychopatenasiel — tegenwoordig ook vriendelijker kliniek genoemd — terecht. Voor de beleving door de delinkwent maakt het in feite weinig uit of hij in een gewone gevangenis zit of in een asiel. Het

belangrijkste is namelijk dat hij zijn vrijheid kwijt is. Hij zit opgesloten. Het meest vervelende van zo'n T.B.R. is voor de delinkwent echter dat hij van te voren niet weet hoe lang het zal duren voor hij weer vrij komt. De T.B.R.-gestelde wordt namelijk pas vrijgelaten wanneer hij genezen verklaard is. In sommige gevallen kan dat al heel gauw zijn. Het is echter niet ondenkbaar dat de T.B.R. levenslang zal duren. Er zit dus voor de betrokkenen een element van grote onzekerheid in. Deze onzekerheid wordt door degenen die een T.B.R. moeten ondergaan als bijzonder vervelend ervaren. In de gevangenis weet je tenminste waar je aan toe bent. Je kunt de dagen aftellen. Een T.B.R.-gestelde kan dat niet. Daar komt dan nog bij dat men door zo'n T.B.R. het stempel „psychopaat" opgedrukt krijgt. Wat dat betekent kan men zich wel voorstellen. Denk je maar eens in dat iemand in alle ernst — en met de autoriteit van een witte jas — tegen je zegt dat je een psychopaat bent. Dat wordt dan nog eens dunnetjes overgedaan door de rechter — ook al zal dat vaak in wat vriendelijker, versluierender woorden gebeuren. Vervolgens gaan dan een groot aantal mensen zich met je bemoeien omdat je psychopaat bent. En al die tijd weet je op geen jaar na wanneer het afgelopen zal zijn. Je weet alleen wel, dat ook wanneer je vrijgelaten zult zijn, je nog steeds achtervolgd zult worden door het scheldwoord „psychopaat". Nee, de T.B.R. is beslist geen lolletje. Dat wordt ook wel ingezien door de rechters, want de maatregel T.B.R. — het is geen straf, maar een maatregel — wordt alleen in die gevallen gebruikt, waarin dat hoog nodig geacht wordt. Het is beslist niet zo, dat iedereen zo maar ontoerekeningsvatbaar verklaard wordt en een T.B.R. krijgt. Dit blijkt ook wel uit het feit dat in 1972 bijvoorbeeld slechts 234 mensen T.B.R. werden gesteld.*

Conclusie

Laten we nu nog eens even weer naar ons uitgangspunt terugkeren. Sommige mensen hebben het gevoel dat ernstige misdadigers door de psychiater wel vrijgeleit zullen worden en er dan op een gemakkelijke manier vanaf komen. Wat blijft er van deze gedachte over. Allereerst hebben we gezien dat dat vrijpleiten — althans van schuld aan het misdrijf — maar in een beperkt aantal gevallen voorkomt. Als het dan voorkomt kunnen we zeker niet zeggen dat de betrokkenen er met een makkie vanaf komen. Integendeel, de pechvogels die een T.B.R. krijgen, zijn er juist het ergst aan toe. Dat hen dat overkomt is niet uit wraakzuchtige motieven. Het gebeurt alleen omdat de rechter het idee heeft dat de delinkwent een behandeling moet ondergaan. Naar het oordeel van de rechter kan die behandeling beter plaatsvinden in een asiel (of kliniek) dan in een gevangenis. In de gevangenis zou men bovendien eerder het idee kunnen hebben dat het om een straf gaat en dat is juist niet de bedoeling. Het is alleen wel zeker dat hoewel de T.B.R. niet als straf is bedoeld, ze meestal toch wel als zodanig wordt ervaren.

J. A. Nijboer
(Medewerker Criminologisch
Instituut Groningen)

* In datzelfde jaar werd er 16.500 keer een gevangenisstraf gegeven.

Vorstelijke pop van Queen

„A Night At The Opera” is de titel van de vierde elpee van de Britse groep Queen. Het is de plaat waarmee de groep het in ieder geval in eigen land helemaal gemaakt heeft. Hoofdartikelen in de grote Engelse muziekbladen, party's waarop echte stars als Elton John en Ringo Starr verschijnen, maken duidelijk dat je bij het handjevol echte top-bands in het vervolg ook de naam van Queen dient te noemen. Een merkwaardige naam trouwens. „We zijn ook geen gewone, alledaagse groep”, zegt zanger Freddie Mercury (niet zijn eigen naam). „We zijn apart, buitenissig. Niet uit modezucht, maar omdat dat voor ons gewoon de enige manier is.”

Zowel de platen als de optredens van de groep zijn zorgvuldig uitgedachte en geconstrueerde gehelen. Niets wordt aan het toeval overgelaten. Daarbij schuwen de jongens van Queen ook niet om een uitpuittend gebruik te maken van de allerlaatste technische snufjes. Het resultaat is dan wel allesbehalve spontaan, maar daar staat tegenover dat het wel erg professioneel overkomt. Gitarist Brian May heeft zijn instrument voorzien van allerlei ingenieuze technische snufjes

waarover hij zeer geheimzinnig doet, bang dat de concurrentie het na gaat bouwen. In ieder geval heeft hij ermee bereikt dat de klank van zijn gitaar onmiddellijk te herkennen is. Freddie Mercury is een meester in het maken van stemmetjes. Bijna alle vokalen op Queen-platen komen van hem. Hij schrijft ook de meeste nummers. In het najaar van '74 was de groep voor het eerst en tot op heden ook voor het laatst in Nederland te zien. Ze hadden hier toen juist een hitparadesucces met de single „Killer Queen” en ook hun derde elpee „Sheer Heart Attack” trok sterk de aandacht.

Wat je ook op de groep aan te merken mag hebben, je kunt niet om het feit heen dat ze een volstrekt eigen, zeer origineel geluid hebben gecreëerd. Van de elpee „A Night At The Opera” is een single uitgebracht: „Bohemian Rhapsody”, die behalve door haar lengte (ruim 5 minuten) ook opvalt door het opera-achtige middenstuk en de zeer bombastische begeleiding. Wanneer je je „Queen” noemt, dien je ook voor vorstelijke muziek te zorgen, zal men gedacht hebben.

Queen is in 1972 geformeerd door Brian May en Roger Taylor (drummer) en heette aanvankelijk heel bescheiden: Smile. Mercury werd als zanger en John Deacon als bassist aangetrokken. Aanvankelijk werkten men in het hard-rock stramien. Het geluid van de groep deed sterk denken aan The Who en Led Zepelin (luister bijvoorbeeld eens naar de eerste elpee „Queen”), maar met hun tweede plaat brak de typische Queensound in al haar majestieusheid volheid door: „March Of The Black Queen”, „Seven Seas Of Rhye” e.d. Die tweede heette eenvoudigweg „Queen II” en werd bijzonder gaaf geproduceerd door de groep zelf met behulp van hun vaste technicus Roy Baker.

In het gesprek zijn de vier bijzonder sympathiek, alleen Mercury heeft iets van beginnende ster-allures. De toekomst lijkt er momenteel bijzonder goed voor hen uit te zien.

„We hopen dat we de verwachtingen kunnen waarmaken”, zegt Brian May voorzichtig.

Ze hebben in ieder geval duidelijk de wind mee.

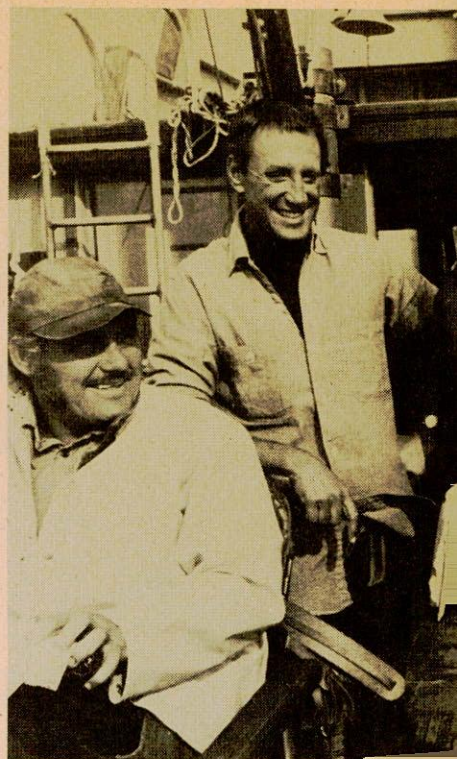
JAWS

Misschien kan de realisatie van de witte haai, de onbetwiste hoofdpersoon uit de eind vorig jaar uitgebrachte rampen/spektakelfilm „Jaws” („Kaken”), het beste vergeleken worden met de monsterproductie die men rond „King Kong” opbouwde. Beide zijn heuse dieren, echter uitgegroeid tot proporties die ongeloofwaardig zijn. Dat geldt voor de reusachtige gorilla die het Empire State Building aanvalt alsof het een fles tomaten-ketchup is, nog veel sterker dan voor de afschrikwekkende witte haai die „slechts” zo'n zeven en een halve meter lang is.

„Jaws” is het sluitstuk van het filmische rampjaar 1975, dat ons al vroeg was aangekondigd uit Hollywood. „The Poseidon Adventure”, over een passagierschip dat à la de Titanic vergaat; „Earthquake”, over een aardbeving compleet met geluidseffecten in daartoe speciaal ontworpen bioscopen; „The tower of Babel”, waarin een flatgebouw van meer dan honderd verdiepingen in vlammen opgaat op de avond van de opening, het zijn allemaal baas-bovenbaas-producties bedoeld om de verwerende tv-kijker onder de bioscoopbezoekers nog meer naar de cinema te krijgen. Hollywood is trouwens toch op de effecten-toer. Want deze aanpak garandeert

tenminste een voortdurende stroom van pecunia die nu eenmaal noodzakelijk is om de filmproductie in stand te houden. Echter, dit soort effectvolle films schept de maker ervan ook de gelegenheid ruimschoots zijn gedachten over de huidige (Amerikaanse) samenleving op overtuigende wijze te verbeelden. Tenminste, na het bekijken van „Jaws” bekwam me het gevoel dat ook Amerika zich niet kan onttrekken aan de huidige (economische) malaise. „Jaws” is de voortdurende aanval op het establishment, dat gelukkig voor de gevestigde orde nog tijdig wordt gered door een koene ridder. Amerikaanse kranten nota bene hebben deze film van Steven Spielberg veelvuldig de grond ingeboord. Echter, de prachtig opgevoerde spanningsmomenten, de verrassend gedoseerde schrikkeffecten en de lach- en een traanscènes zijn vakkundig ingepast in deze voor Universal geproduceerde rolprent.

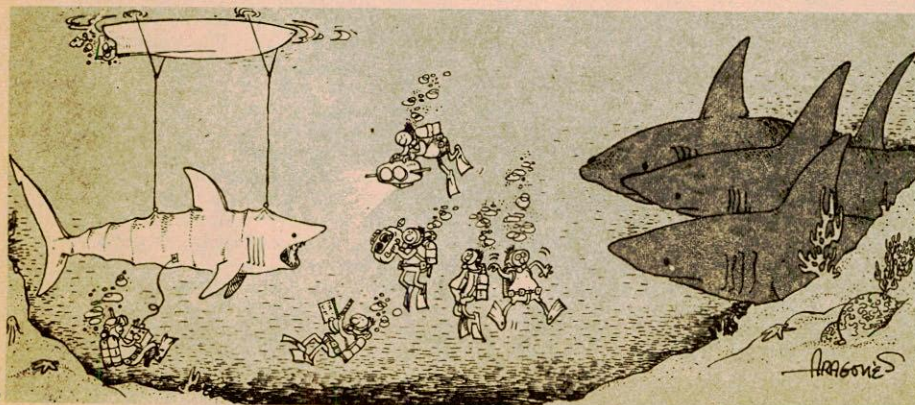
Vanuit de gezichtshoek van een onderwater zwemmend (?) ding wordt de kijker geconfronteerd met andere bewegende dingen. Een badend meisje krijgt geen tijd om „help” te roepen, want het ding — de toeschouwer vermoedt dat dit het haai-monster moet zijn, maar kent het beest nog niet — slaat toe.

Robert Shaw, Roy Scheider, regisseur David Spielberg en Richard Dreyfuss

Drie verbeterde jagers in Jaws

De rimpelloze zee kolkt even, de volgende dag ontdekt een surveillerende agent de stoffelijke resten van het meisje op het strand. Men denkt ogenblikkelijk aan het enige dier dat de zee in deze omgeving onveilig kan maken, een haai. Een deskundige wordt opgetrommeld (een uitstekende creatie van Richard Dreyfuss die na deze rol zeker snel furore zal maken) die aan de hand van de overblijfselen tot de ontstellende ontdekking komt dat het hier om een haai gaat van monsterachtige afmetingen. Politie-chef Brody (Roy Schneider) wil de stranden ogenblikkelijk laten afsluiten, maar op aandrang van de commercieel ingestelde burgerij die nu het seizoen aanbreekt de verdiensten letterlijk in het water ziet vallen, besluit hij om te doen alsof er niets aan de hand is. Diezelfde dag nog wordt een jongetje op een luchtbed het volgende slachtoffer van het vraatzuchtige monster. Paniek aan het strand, een vertwijfelde moeder doolt rond, slechts het uiteengereten luchtbed is een lugubere getuigenis. 's Nachts vangen opgewonden vissers een tijgerhaai. Tijdens de tentoonstelling van dit beest is iedereen het er over eens, dat dit de moordenaar is. Men gaat niet tot schouwing over, men wenst de nabestaanden niet te confronteren met de stoffelijke resten van het jongetje. De avond daarop besluiten de haai-deskundigen en de politie-chef het dier te openen om zekerheid te krijgen. Als nog twee mensen door het vraatzuchtige ding zijn verslonden, komt

Zo belicht het Amerikaanse satirische tijdschrift *Mad* de film die alle voorgaande kassuccessen slaat: *Jaws*.

haaienvanger Quint op de proppen (Robert Shaw). Met zijn boot gaan Brody en Hooper, de kenner van haaien, de oceaan op om het gigantische ding te vangen. Deze vrij armoedig gefilmde onderneming is het minst geslaagde deel van de film. Gelukkig is „Jaws” dan bijna ten einde. Enkele scènes waarin de haai eindelijk in actie komt vallen in het niet bij die scènes, waarin de suggestie van het monster aanwezig is. En dat terwijl de fabricage van het monster zo'n 300.000 dollar kostte.

De jacht op het monster is voorbeeldig in beeld gebracht, maar nogmaals de echte spanning is voorbij. Als het monster tenslotte Quint te grazen neemt, Hooper net mist en door Brody aan flinters wordt geschoten rest er voor het publiek nog een grap (?): het overgebleven duo Hooper-Brody kan de kust zwemmend bereiken, ze hebben het tij mee... In Amerika heeft deze film een ware hysterie ontketend. Terwijl er per jaar niet meer dan veertig mensen door haaien worden aangevallen, worden in de

film vijf mensen in drie dagen tijd opgehaapt. Ondanks het feit dat dit niet kan, is men zo geschrokken in Amerika dat hele volksstammen de zee niet meer indurfd. Bovendien kwam er een gigantische productie van haai-souvenirs op gang. Uit het effect van „Jaws” is gebleken dat er altijd wel een markt is voor spektakel. Goede hoop dus voor Peter Ustinov, die met vijftig katten in de hoofdrol binnenkort over het witte doek zal darteren...

VORIGE MAAND overleed zeer onverwacht de Nederlandse cineast Herman van der Horst. Hij werd 65 jaar. Van der Horst heeft vanaf 1945 — toen zijn eerste film *Metamorphose* uitkwam — voortdurend gewerkt aan een eigen identiteit. Hij bepaalde zich tot het zo waarheidsgetrouw mogelijk verfilmen van situaties die overal ter wereld herkenbaar zouden moeten zijn. Zijn functionele aanpak manifesteerde zich in Pan, Amsterdam, Prijs de zee, Faja Lobbi en Toccata. Hij scoorde op internationale festivals altijd hoge ogen; tweemaal kreeg Van der Horst de Staatsprijs voor de Filmkunst. Sinds 1970 was hij bezig met de voorbereidingen van een omvangrijk documentaire werk dat als voorlopige titel „Musica humana” droeg.

DE KANS is groot dat de voormalige Russische balletdanser Rudolf Nureyev zijn filmdebuut zal maken in de door Ken Russell geplande versie van „Valentino”. De Britse Pinewood Studios zijn tenminste klaar om deze „Spitzen-artist” warm te onthalen.

ANN-MARGARET en Warren Beatty zijn door de federatie van theater-eigenaars in Amerika uitgeroepen tot trekpleister nr 1. Een goede keus dunkt me, met name Ann-Margaret is een actrice die gelukkig nog wat anders in haar mars heeft dan alleen maar op sex geïnspireerde rollen. Het Engelse tijdschrift *Films and filming* noteerde haar ook voor haar creatie in *Tommy*. Lof krijgt Michelangelo Antonioni voor zijn regie en artistieke aanpak van *Profession: Reporter*. De meest geslaagde griezel-film van 1975 (op de valreep) is *Jaws*; als beste thriller kwam uit de bus John Frankenheimers *French Connection II*. Uit de lange rij van onderscheidingen ook nog deze: *Funny Lady* van Herbert Ross werd onderscheiden als de meest smakeloze rolprent.

ROMAN POLANSKI is in Parijs de opnamen gestart van *The tenant* (letterlijk de kamertjeshuurder). Polanski speelt tevens de titelrol. Hij is in *The*

tenant een jongeman die meer en meer behept raakt van de (waan)gedachte dat zijn burens hem bespioneren en achterna zitten. Cameraman is Sven Nukvist, de fameuze Oscarwinnaar van Bergmans *Cries and Whispers*.

GROOTSTE GRAP tot nu toe: op de Engelse top 10 staat een liedje dat gezongen wordt door een niet meer levend duo: Stan Laurel en Oliver Hardy. In 1937 werd in *Way Out West* het lichtvoetige „The trail of the lonesome pine” gepresenteerd. Iedereen is thans verbaasd over het zangerige succes, echter niet de bedenker Alan Warner die ook verantwoordelijk is voor albums met muziek uit Hollywood-musicals. Hij bedacht namelijk ook de terugkeer van Fred Astaire en Bing Crosby. Maar dan wel met hun huidige stemmen. Nostalgie laat zich niet zo snel uitvlakken.

KING-KONG zal binnen afzienbare tijd via het „sensurround-system” te horen en te zien zijn. Tenminste als Universal bij gedane toezeggingen blijft. Regisseur Joseph Sargent krijgt van deze maatschappij de leiding om het vooroorlogse monster te doen herleven onder de titel *The legend of King Kong*.

P.J.M.

De commissie Mommersteeg

deftig en officieel: de staatscommissie voor advies inzake de personeelsvoorziening van de krijgsmacht en in de wandeling: de Staatscommissie Vrijwilligersleger heeft van de regering de opdracht gekregen te onderzoeken of het WENSELIJK en MOGELIJK is de krijgsmacht geheel samen te stellen uit beroepsmilitairen, andere vrijwillig dienende militairen en burgerpersoneel. Dat klinkt nog al ingewikkeld, maar de beroepsmilitairen zijn er al, het burgerpersoneel eveneens. Blijft over de vraag en dat is de kern, waar het om gaat: „Is het gewenst en mogelijk de dienstplichtigen te vervangen door vrijwilligers”, of anders gezegd: moeten en kunnen we de dienstplicht ook afschaffen?

Natuurlijk zijn er heel wat meer mensen dan alleen de leden van de commissie die daar een mening over hebben en er graag iets over willen zeggen, bijv. De Kon. Ver. ter beoefening van de Krijgswetenschap, de Kon. Verenigingen „Ons Leger” en „Onze Vloot”, Verenigingen van Officieren en Onder-Officieren, verschillende politieke partijen, vakverenigingen, natuurlijk ook de VVDM en de AVNM en nog vele andere organisaties. Zij allen willen graag hun mening kenbaar maken en invloed uitoefenen op de beslissing, die eens genomen zal moeten worden. De geestelijke verzorgers in de krijgsmacht, de Protestantse, de Rooms-Katholieke, de Joodse en de Humanistische hebben zich al lang, vaak en intensief met deze vraag beziggehouden in tijdschrift-artikelen en op conferenties. Het spreekt vanzelf dat zij zich niet onbetuigd laten, nu de zaak in een beslissend stadium lijkt te komen.

Alle organisaties en afzonderlijke personen, die de wens daartoe te kennen hebben gegeven zijn door de commissie Mommersteeg gehoord op een hearing, een hoorzitting, in de raadszaal van de Sociaal-Economische Raad in Den Haag van 1 tot en met 4 dec. j.l. Ook de raadsleden van de Humanistische Geestelijke Verzoeking hebben indertijd hun mening over deze kwestie in een aantal stellingen neergelegd en de commissie Mommersteeg toegezonden met de mededeling, dat ze die graag op de hoorzitting wilden toelichten.

Welnu, dat laatste is ondertussen gebeurd en wel op 1 dec. j.l., op de eerste dag van de hoorzitting, door ondergetekende. Omdat ik me al in 1974 intensief met deze vragen had beziggehouden en daar toentertijd ook een artikel over heb geschreven in EGO, kreeg ik nu het verzoek de raadsleden op deze hoorzitting te vertegenwoordigen. Voor de toelichting, de tijd was streng gerantsoeneerd, kreeg ik precies drie minuten toegemeten. Daarna was er nog een half uur gelegenheid vragen van de commissieleden te beantwoorden. Drie minuten is natuurlijk heel kort, maar juist vanwege die korthed is deze mondelinge toelichting eigenlijk heel geschikt om het standpunt van de overgrote meerderheid der raadsleden weer te geven. Ik heb daar ongeveer dit gezegd: Ik heb zes punten, die ik namens de raadsleden, graag onder uw aandacht zou willen brengen.

1. Het lijkt erg verleidelijk om onze dienstplichtigen te vervangen door vrijwilligers, want het is inderdaad een rotcorvee voor onze doorgaans hoogontwikkelde, meestal in goed democratische geest opgevoede, vrije, kritische jongeren van de welvaartmaatschappij. Het is een beroerde klus, vaak ver van huis en bovendien, zoals de Minister van Defensie in zijn bekende nota: „Om de veiligheid van ons bestaan”, zo scherp en treffend heeft gezegd, ook nog ethisch-paradoxaal. Maar juist daarom is het naar onze mening onredelijk deze klus af te schuiven op dat deel van de werkende

jongeren, dat in ons onderwijsstelsel te vroeg uit de boot is gevallen en daardoor in de onderste regionen van onze maatschappij is beland. In feite is het de minst mondige, de meest kwetsbare en sociaal-economisch minst weerbare groep.

2. Deze „vrijwilligers” worden dan tirailleur, boordschutter en kanonnier, functies in de krijgsmacht, die geen enkele overeenkomst vertonen met welke functie in de maatschappij ook. En dat gedurende vijf, zes jaar of nog langer. Daarna keren ze terug naar de maatschappij, zoveel jaar ouder, zonder iets te hebben geleerd, waar ze in hun verdere leven profijt van kunnen hebben. Mag men jonge mensen dat aandoen? Wij menen van niet. Teneinde voldoende vrijwilligers te krijgen zal de staat de zaak zo aanlokkelijk mogelijk moeten voorstellen. Dat betekent, dat er evenals vroeger weer mensen „geronseld” zullen moeten worden. Dat is niet alleen onredelijk, het is ook onzedelijk.

3. De leegloop en de verveling, nu al een voortdurende zorg in de militaire dienst, zal nog toenemen. Men spreekt over studiemogelijkheden. Maar de militaire situatie is op zich al heel ongeschikt om tot studeren te komen. Bovendien trekt men een groep mensen aan, die met studeren de grootst mogelijke moeite hebben gehad. Ik voorspel, dat heel wat vrijwilligers onvrede zullen hebben met hun militaire bestaan. Dat lijkt me niet in het belang van deze jonge mensen en ook niet van onze samenleving.

4. Een leger, toch al een vreemd lichaam in een democratische samenleving, moet aan alle kanten verbonden zijn met alle geledingen van de bevolking. In een vrijwilligersleger is dat juist niet het geval. Men krijgt een zeer bepaalde groep onder leiding van een beroepskader, dat in zijn samenstelling ook al geen afspiegeling is van de hele bevolking. En die geeft men de staatswapens in handen. Dat lijkt ons een riskante zaak.

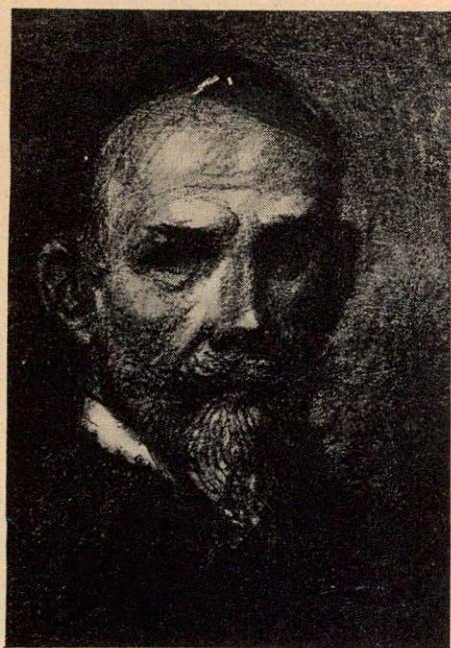
5. Men beweert wel dat men deze bezwaren kan verhelpen met een verdere democratisering van de krijgsmacht, maar waar moet de drijfkracht voor de democratisering in een vrijwilligersleger vandaan komen? Van onder op is weinig waarschijnlijk, gezien de groep, waaruit men recruteert. En een van bovenaf opgelegde democratisering is bij voorbaat tot mislukking gedoemd.

6. Maar het allerergste blijft, dat men een karwei, dat als het er op aan komt een kwestie is van leven en dood zou afwentelen op de minst weerbaren. Dat lijkt ons niet geoorloofd.

S. v. d. Belt

Collega Van der Belt vertelt in dit artikel over zijn gesprek met de Commissie Mommersteeg en brengt tevens in het kort onze bezwaren naar voren t.a.v. een eventueel vrijwilligersleger.

Red. EGO

1.

Théophile Alexandre Steinlen

Affiches zijn tegenwoordig populair. In vele winkels staan draaimolens met een groot assortiment posters. Vaak zijn het afbeeldingen van mensen en dieren, doch ook zijn er heel wat die vele jaren geleden de verkoop van het een of andere produkt moesten beoordelen. Aan beroemde kunstenaars werd toen opdracht gegeven een aanplakbiljet te maken dat de reclame diende maar ook een kunstzinnig karakter had. En velen zijn daar zo bijzonder in geslaagd dat deze affiches niet alleen de moeite waard waren om in onze tijd herdrukt te worden maar ook om in menige ruimte opgehangen te worden als een volmaakte wandversiering. In het laatst der negentiende eeuw waren het Jules Chéret, Adolphe Willette, Henri Toulouse Lautrec en Th. A. Steinlen, die de affichekunst in Parijs tot een onvergetelijke bloei brachten. Over een van deze kunstenaars, die allen uiteraard een veel groter terrein bestreken dan het alleen vervaardigen van posters, willen wij u in dit artikel een en ander vertellen. Want het mag dan waar zijn dat van de tekenaar Th. A. Steinlen vooral door zijn plaat *Lait pur stérilisé* voor Quillot Frères met het melk-

2.

drinkende meisje en de drie katten bij minnaars van reclamekunst bekend is (en nu overal in groot en klein formaat te koop) zijn werkelijke betekenis als kunstenaar gaat daar ver bovenuit. **Théophile Alexandre Steinlen**, Zwitsers-Frans tekenaar, graficus en schilder werd op 10 november van het jaar 1859 te Lausanne geboren en stierf in Parijs op 14 december 1923. In 1882 vestigde hij zich in de Franse hoofdstad en in 1901 werd Steinlen tot Fransman genaturaliseerd. In zijn geboorteplaats bezocht hij — gesproken uit een kunstenaarsfamilie — de Académie. Georges Renard gaf hem de eerste tekenlessen.

Montmartre

Direct na zijn aankomst in Parijs vestigde hij zich in Montmartre. Hij heeft er nagenoeg zijn gehele leven gewoond. Steinlen was een tijdgenoot van de schilder Henri de Toulouse Lautrec (1864-1901) en Aristide Bruant (1851-1926) de cabaretier, die zijn grote vriend was. Aan het begin van Steinlens roem staat, zoals van zovele jonge Parijse tekenaars van die tijd het door Rodolphe Salis gestichte weekblad „Le chat noir”

(de zwarte kat). Op 1 september 1883 verscheen daarin zijn eerste tekening. Naderhand werkte Steinlen ook mee aan Bruants „Le Mirliton”, het huisorgaan van het gelijknamige cabaret. In de beide bundels „Dans la rue” verzamelde Bruant zijn chansons, die natuurlijk verlucht werden met tekeningen van Steinlen. Twee verwante zielen, sterk sociaal bewogen, begaan met het lot van allen die in ellende leefden. Ook van andere artiesten, onder wie de beroemde Yvette Guilbert (1861-1944) illustreerde hij de chansons, terwijl bij vele boeken onder andere de bekende „Bewaarschool” van Léon Frapié, ontroerende illustraties werden geleverd.

Dierenvriend

Steinlen was een groot dierenvriend. Katten hadden wel in het bijzonder zijn hart gestolen. Hij begon met het tekenen van katten op een atelier van zijn oom in Mühlhausen, waar hij bedrukte stoffen ontwierp. Albert Hahn Jr. heeft vele jaren geleden de uitgave verzorgd van „De Katjes” (Utrecht NV Cohen's Boekhandel). Wat moet Steinlen dol op katten geweest zijn. In alle situaties heeft hij

La Maternelle

ROMAN

PARIS
ÉDITIONS ALBIN MICHEL
22, rue Huyghens, 22

et adieu B
en hôte cordial
Steinlen

deze viervoeters getekend. Koddige jonge beestjes, spelend met een kluwen wol (om er geheel in verward te raken), spelend met kinderen, met een muis, met een marmot of met een kikker. Steeds nieuw, onverwacht, komisch. Ergens heeft Steinlen geschreven, dat hij omdat katten de bevalligheid zelve zijn, er zo veel van hield. Zijn gehele leven is hij zijn katten trouw gebleven. Er waren er altijd in zijn atelier en steeds weer bracht hij poezenblijheid en poezenleed in beeld.

Mensenvriend

Steinlen hield niet alleen van katten, hij hield van alles wat leefde en wel in het bijzonder van de mens. Niet het sprookjesachtige of het schilderachtige van Montmartre beheerste zijn werk. Het was de realiteit van Montmartre, die hij op een aangrijpende, welhaast levende wijze op papier bracht. „T'es dans la rue, va, t'es chez toi!" (je bent op straat, vooruit, je bent thuis) zo begon Aristide Bruants eerste bundel chansons. Deze woorden zijn ook kenmerkend voor het werk van Steinlen, die steeds weer mensen en dieren op straat laat zien. De grote Franse auteur Anatole France, die Steinlen buitengewoon waardeerde, schreef in 1902 in „Les Maitres": „...Het is werkelijk niet anders dan liefde die in het diepst van dit tere, begrijpende en waarachtige talent huist. Het is zijn liefde tot het leven, tot de mensen, tot de dieren, tot levenloze dingen: een liefde van zachte, ernstige en diep innigheid. Hij staat midden in het volle leven en het leven is binnen in hem. En dit is de reden waarom zijn werk als iets indrukwekkends maar tevens doortrokken van innige zachtheid vóór ons staat", Steinlen was 42 jaar toen Anatole France zo over hem schreef.

Sociaal onrecht

In de kunst van Steinlen spreekt de erkenning van sociaal onrecht. Zijn grote werkkraft maakte het hem mogelijk vele jaren achtereen in het Franse blad „Gil Blas" wekelijks drie prenten te publiceren, waarnaar tallozen, ook buiten Frankrijk, gretig grepen. Het socialistische blad „Le Chambard Socialist" voorzag hij eveneens regelmatig van platen, die steeds weer door zijn be-

6.

7.

wonderaars met ontroering werden bekeken. Jaargangen van bladen waarin Steinlen tekende hebben in onze dagen een enorme waarde. Wie ze doorkijkt wordt getroffen door de grootheid waarmee hij zijn onderwerpen benaderde. De geest die er achter leefde en zijn persoonlijke instelling wekken voor ons herinneringen aan het machtige werk van Albert Hahn. Hij was een socialist, een groot en zuiver socialist. Niet door gebondenheid aan partijprogramma's, niet door economische studies, maar alleen door zijn gevoelig hart dat in opstand kwam, zodra de menselijkheid werd geschonden. Hij hekelde op een geniale wijze, soms met een wrange scherpste, meestal met edele verontwaardiging, innig mededogen en zeldzame fijnheid. „Hij heeft geleeden, hij heeft geleefd met hen, die aan hem voorbijgingen. De ziel der verbitterde of verheugde menigten is door de zijne gegaan. Hij heeft de verschrikkelijke eenvoud en de grootheid gevoeld. Het is daar dat Steinlens werk episch is”, zo schreef de reeds eerder geciteerde Anale France.

Onvergankelijk

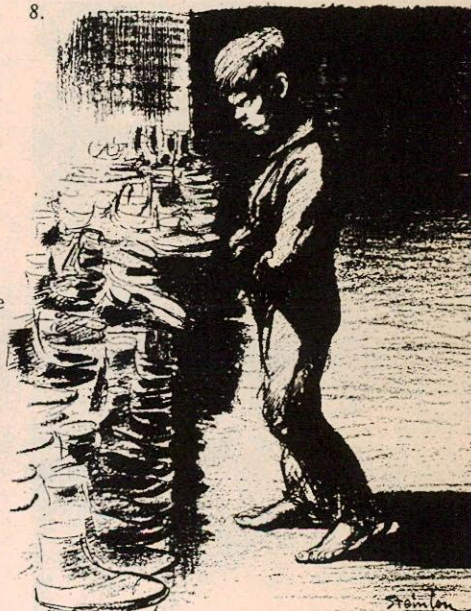
Wie zich verdiept in het kunstenaarschap van Steinlen weet weer opnieuw hoe de strijd voor gerechtigheid iemand kan omhoogstoten tot eeuwige en onvergankelijke waarden. Onze grote schrijver A. M. de Jong schreef in 1923 in een herdenkingsartikel: „De ontroering die Steinlen heeft gewekt bij zijn tijdgenoten, zal niet met hem of met de tijd vergaan. Het eeuwige is erin gekomen, dat in alle menselijkheid is, maar dat zich pas uit zijn tijdelijke vergankelijkheid losbreekt, als het de genade heeft ondergaan van de grote gedachte, die aan zijn tijd zijn karakter geeft en hem onderscheidt van alle vroegere en latere perioden. Steinlen heeft deze gedachte voor zijn tijd zuiver onderscheiden en daar gediend tot het einde met al de grote kracht die hem geschonken was.” Op zijn vele zwerftochten door de straten van de wereldstad zag Steinlen kinderen in vuilnisbakken graaien. Hij tekende naast hen het hondje van de rijke, warm gehuld in een kostbaar dekje. Zo ontstond zijn aangrijpende tekening: De

kinderen van de armen en het hondje van de rijke.

In En attendant toont Steinlen ons de armen die daar staan te wachten op een hap warm eten met het bord in de hand. Hoe was hij begaan met het lot van zijn naasten. Hoe teer is de tekening van de Faubouriens, de voorstadskinderen, die elkander eerlijk en heerlijk liefhebben. Prachtig is het warm rood van de blouse van de jonge vrouw. Steinlen hield van deze kleur. Dan is daar de plaat A propos de bottes. Een jongen op blote voeten staat te kijken naar al die prachtige schoenen. Hij zal er een paar stelen voor zijn vriendinnetje. 't Knaapje belandt in het huis van bewaring, 't meisje ziet hij nooit meer. De gezichten van de stakende arbeiders waarmee zij de soldaten bekijken die de orde moeten handhaven spreekt boekdelen. Wie anders dan Steinlen, die zich vereenzelvigde met de stakers, kon zo'n plaat tekenen. De tekening Misère herinnert aan Käthe Kollwitz, de tekenares waarover we ook al schreven. Smart, diepe smart, waarbij woorden te kort schieten. Een moeder met een stervend kindje op haar schoot. Armoede, honger! Met stompzinige, droefgeestige gezichten lopen pooiers en prostituées in de begrafenisstoet. Eén hunner is gestorven. Het onontkoombare van de dood heeft hen enkele uren in de greep. Het is een tekening uit „Dans la rue”. Zo zouden we door kunnen gaan met de tocht langs de straat, het tehuis van velen in Montmartre. En altijd zullen we Steinlen dankbaar zijn, dat hij door middel van zijn grootste scheppingen ons deelgenoot maakt van de ontroering, waarmee zijn gevoelige tekenstift zich over het papier bewogen heeft.

JAN KOIJMAN

8.

1. Zelfportret van Th. A. Steinlen
2. Motocycles. (Deze affiche is ook in zeer groot formaat op het ogenblik in de handel).
3. Titelpagina van La Maternelle (De bewaarschool).
4. Bruant in de Mirliton.
5. Loopmeisje (Trottin).
6. Omslagtekening van het boek van M. J. Brusse - Boefje.
7. La Rue (De straat).
8. De verlokking der schoenen (A propos de bottes).

Niemand is niks

teuren zeggen zulke dingen misschien om iedereen te vriend (= abonnee) te kunnen houden, maar juist is het niet. In het jongste nummer van Ouders van Nu wordt onder Rita Kohnstamms verantwoordelijkheid bijvoorbeeld onder meer bepleit (ik doe maar een greep): eerlijk tegenover je kinderen te staan, te aanvaarden dat kinderen van gelijke leeftijd een verschillend ontwikkelingstempo hebben en dat dat helemaal niet erg is, begrijpen waarom peuters erg angstig kunnen zijn, omdat begrip een voorwaarde is voor goed reageren; nog eens drie keer na te denken voordat je meedoet aan de mode om een jongetje te laten besnijden, enz.

Daarin zitten inderdaad veel praktische aanwijzingen vervat, maar die vallen niet uit de lucht en hangen ook niet als los zand aan elkaar.

Er achter zit een visie op het kind en zijn ontwikkeling, in samenhang met een bredere visie op de mens. Uit alles wat Rita Kohnstamm schrijft blijkt dat ze er wel degelijk ideeën op na houdt en ik twijfel er niet aan, uiteindelijk zelfs een ideologie.

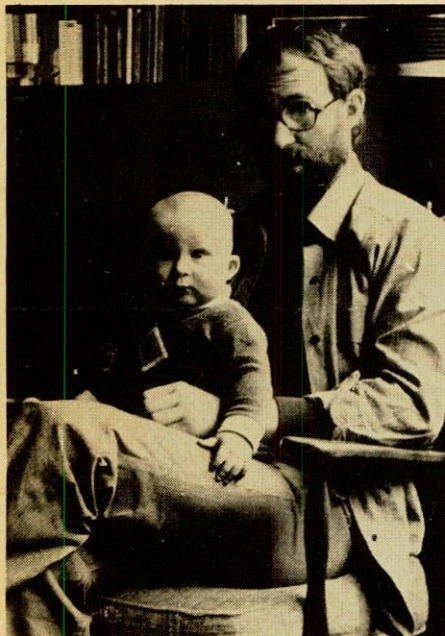
Je kan wel vies zijn van dat woord, maar het verwijst tenslotte naar de samenhang van de principes die je er op nahoudt; je meest wezenlijke oriëntatie op leven en samenleven. Dat is — ongemerkt of zelfs ongewild — de bron vanwaaruit je oordeelt en handelt.

En als je ideologie een vies woord blijft vinden, zet er dan maar gerust levensbeschouwing of geloof voor in de plaats, want daar gaat het om.

Er is bij de afnemende aantrekkingskracht van de godsdienst een toenemend misverstand zichtbaar, nl. dat mensen gaan zeggen: *ik ben niks*. Maar of we het willen of niet en hoe vaag bewust ook, geloven doen we allemaal, in zekere zin ook een humanist, al heeft die zijn vertrouwen gesteld in de zelfstandige, verantwoordelijke mens, zonder handreiking van buitenaf.

Het opmerkelijke is nu dat het voor velen steeds aantrekkelijker lijkt te zijn om te doen alsof dat fundamentele oriëntatiepatroon in je leven er niet is. Ze zeggen niet: *ik ben niks*, maar ze zeggen daarover niks. Daar gaat het, zeggen Pietersen en Jansen om, „er wat concreet aan te doen”, zonder zich te willen afvragen, als 't gepermitteerd is *zich te bezinnen* op welke waardering van leven en samenleven eigenlijk schuil gaat achter hun dadendrang. Wat in wezen hun motieven zijn en hoe dié met elkaar samenhangen.

Is dat van belang? Ja. Is dat geen intellectuele luxe? Nee. Iedereen kan het. Is dat ergens goed voor? Ja. Jansen en Pietersen die mekaar in hun concrete daden uiteindelijk wel de kop kunnen inslaan hoeven het niet eens te worden. Maar ze zouden tot hun verbazing en opluchting kunnen ontdekken dat er verstandhouding tussen hen is. Dat hun verschillen misschien eerder liggen in het *hoe* dan in het *wat* en *waarom*. Zoiets is geen verdoezeling, maar, integendeel, juist verheldering. Daarmee zijn ook de problemen niet opgelost, maar hebben ze wel beiden voor 't eerst een fundamentele stap in die richting gezet.

Alleen het woord al, *levensbeschouwing*. Daar hebben wij dan het leven en dat wordt vervolgens door ons beschouwd. Doet u mee?

Hmmm. Zin om te gapen. Gevoel van portie en Fikki.

Je koopt er zo weinig voor, dat semi-intellectuele gepraat met de blik op oneindig. Trouwens, je moet er met je pet maar bij kunnen. De Zin Van Het Leven. De groeten.

Je handen laten wapperen, daar gaat het om. *Er concreet wat aan doen*. Waaraan? Man, de problemen liggen voor het opscheppen.

Piet Jansen: „Uitbuiting van de derde wereld en van de vrouw niet te vergeten. Miljarden voor bewapening, minimumloon voor dienstplichtigen, toenemende werkloosheid, democratisering van de gezagsverhoudingen, van de bedrijven, vorming werkende jongeren, de multinationals, Chili, Kalkar, de Nieuwmarkt, moet ik nog even doorgaan?”

J. Pietersen: „De stijgende criminaliteit, aantasting van de vrije markteconomie, ondermijning van het leger, dictatuur van de schreeuwende minderheid, ontmoediging van het particulier initiatief, vervlakking, nivellering, de linkse greep op de pers, de onverdraagzaamheid, moet ik nog even doorgaan?”

Nee, ho maar. 't Doet me zo denken aan wat ik laatst zag opgetekend uit de mond van Rita Kohnstamm, de hoofdredactrice van het maandblad Ouders van Nu: „Heb je een goed thuis, dan ben je als mens weerbaar, kun je vechten voor een beter bestaanslot. Ben je emotioneel geborgen bij je vrouw, je man, je kinderen, je vrienden, dan kom je meer voor jezelf en anderen op. Die krachten probeer ik te bevorderen. Niet met ideologieën, maar met praktische aanwijzingen hoe mensen elkaar intenser en beter kunnen ontmoeten.”

Nu is het leuke van deze uitspraak dat ie heel mooi lijkt, maar ook helemaal niet waar is. Of liever gezegd niet helemaal. Louter op grond van *praktische aanwijzingen* wordt geen mens weerbaar, voelt ie zich emotioneel geborgen, komt ie voor anderen op, heeft ie een goed thuis, vecht ie voor een beter bestaanslot. Het vervelende voor Rita Kohnstamm is dat daar nu juist wel ideeën en ideologieën aan te pas komen. Hoofdredac-

**HARDOP
DENKEN**

